

V Praze-Troji v červnu 2008

Vážení učitelé (nejen) biologie, milí kolegové,

připravili jsme pro Vás a Vaše žáky sérii pracovních listů určených pro návštěvu Botanické zahrady hl. města Prahy v Troji (BZ).

Pracovní listy (PL) vznikaly v rámci projektu Křížem krázem botanickou zahradou a jejím okolím v Praze-Troji ve spolupráci učitelů Trojského gymnázia Sv. Čecha a odborných kurátorů a průvodců Botanické zahrady hl. m. Prahy v Troji. V průběhu školního roku 2006/2007 byly ověřovány žáky Trojského gymnázia, v následujícím školním roce byly pilotovány žáky a učiteli řady pražských základních a středních škol. Celý projekt byl spolufinancován z prostředků ESF, státního rozpočtu ČR a Magistrátu hl. m. Prahy.

Snažili jsme se vytvořit texty, které vycházejí z RVP a usilují o naplnění klíčových kompetencí. Chtěli jsme přitom propojit teorii s praxí a učení s objevováním, prožitkem i zábavou. Přejí bychom si, aby naše pracovní listy umožnily vytvořit následující model: žáci pracují samostatně, resp. s pomocí průvodce, vyplňují pracovní listy individuálně či ve skupinách a učitel jejich činnost jen mírně koriguje, případně je rádcem, místo aby vše vymýšlel a řídil. Učitel zaslouženě odpočívá, raduje se z toho, že jeho žáci pracují s radostí, rozhlíží se kolem sebe a inspiruje se pro další práci. Je-li málo vytížen, své žáky přepočítá :-)

Obsah:

1. Přehled pracovních listů
2. Věkové kategorie
3. Odborná náročnost
4. Výběr areálu
5. Časová náročnost PL
6. S průvodcem, či bez průvodce?
7. Motivační pracovní listy
8. Doporučený způsob práce s PL
9. Mezipředmětové vztahy
10. Výtvarná podoba PL
11. Metodická pomoc
12. Jak získat PL?
13. Kam se obrátit s dotazem?

I. Přehled pracovních listů

	 práce ve škole	 práce ve venkovní expozici BZ	 práce ve skleníku Fata Morgana	 práce v okolí BZ	
Název pracovního listu	Motivační PL pro práci ve škole	PL pro práci ve venkovní expozici	PL pro práci ve skleníku	PL pro procházku okolím BZ	Pozn.

I. Vstupní okruh (pro nejmladší, 6.–7. roč.)

1. K čemu jsou botanické zahrady aneb Proč je dobré tam chodit?	X				Vhodný jako motivační před první návštěvou BZ
2. Detektivem v botanické zahradě aneb Případ Botanická		X			Bez průvodce Vhodný pro celý 2. stupeň ZŠ
3. Nej, nej, nej aneb Putování za 7 zajímavými rostlinami		X			Vhodný pro celý 2. stupeň ZŠ
4. Jíme zdravě? aneb Otestuj si svou svačinku		X			Vhodný pro přestávku
5. Prohlídka skleníku Fata Morgana aneb Letem exotickým světem			X		Vhodný pro první návštěvu skleníku
6. Sukulenty aneb Experti na sucho	X		X		(nejen) K výstavě
7. Naučná stezka přírodním areálem Botanické zahrady Troja aneb Procházejte se a mějte oči otevřené				X	Bez průvodce. Procházka s botanicko-geologickým zaměřením
8. Okružní jízda Trojou aneb Rozhlédni se, měj oči otevřené a buď ve střehu				X bus 112	Určeno pro cestu do BZ busem č. 112. Možno spojit s PL Naučná stezka

II. Standardní okruh (pro 8.–10. roč.) pro vlastní výuku botaniky

1. K čemu jsou botanické zahrady aneb Proč je dobré tam chodit?	X				Vhodný jako motivační před první návštěvou BZ
2. Květ aneb Nejen o kráse rostlin		X			
3. List aneb Listování v Botanické zahradě		X			

Metodika pracovních listů pro učitele

Název pracovního listu	práce ve škole Motivační PL pro práci ve škole	práce ve venkovní expozici BZ PL pro práci ve venkovní expozici	práce ve skleníku Fata Morgana PL pro práci ve skleníku	práce v okolí BZ PL pro procházku okolím BZ	Pozn.
4. Semena a plody na cestách		X			Vhodný v září a říjnu
5. Exotické plody aneb Víte, co jíte?	X				Spojený s ochutnávkou ve škole. Před výstavou
6. Jehličnany aneb Nejstarší stromy světa		X			Vhodný celoročně
7. Léčivky a drogy aneb Není na světě bylina, aby na něco nebyla	X	X			
8. Prohlídka skleníku Fata Morgana aneb Letem exotickým světem			X		Vhodný i pro III. kategorii
9. Naučná stezka přírodním areálem Botanické zahrady Troja aneb Procházejte se a mějte oči otevřené				X	Bez průvodce Procházka s botanicko-geologickým zaměřením

III. Speciální okruh (11.–13. roč.) pro zájemce o biologii

1. K čemu jsou botanické zahrady aneb Proč je dobré tam chodit?	X				Vhodný jako motivační před první návštěvou BZ
2. Univerzální průvodce aneb Udělej si sám		X			Určeno i pro individuální návštěvu BZ
3. Sukulenty aneb Experti na sucho	X		X		
4. Masožravé rostliny aneb Dravci rostlinné říše	X		X		(nejen) K výstavě v září
5. Orchideje aneb Nejkrásnější rostliny světa	X		X		(nejen) K výstavě v únoru až březnu
6. Praktické využití rostlin aneb Jak krtek ke kalhotkám přišel?	X	X			Bez průvodce Vhodný i pro II. kategorii
7. Praktické využití exotických rostlin aneb K čemu nám jsou? 1. a 2. díl			X		

2. Věkové kategorie

Podle úrovně náročnosti jsou PL rozděleny do tří věkových kategorií:

pro nejmladší studenty (6.–7. ročníku)

pro starší studenty (8.–10. ročníku)

pro nejstarší studenty (11.–12. ročníku), kteří se zajímají o biologii soustavněji, případ-

ně se připravují na budoucí studium biologie na vysoké škole.

3. Odborná náročnost

– PL určené pro I. kategorii jsou kratší, zaměřují se více na praktické úkoly a žáci jsou v nich oslovováni 2. os. j. č., PL pro II. a III. kategorii jsou rozsáhlejší, obsahují ve větší míře odbornou botanickou terminologii, teoretické úkoly a žákům v nich vykáme.

– PL *Detektivem v botanické zahradě aneb Případ Botanická a Nej nej nej... aneb Putování za 7 zajímavými rostlinami* doporučujeme z hlediska náročnosti a interaktivního zaměření nejen pro 6. a 7. ročník, ale pro celý 2. stupeň základní školy.

– Některé PL, u nichž jsme očekávali velký zájem, např. *Sukulenty aneb Experti na sucho*, jsou připraveny ve dvou variantách, první je určena pro mladší studenty, druhá pro starší a nejstarší. Je na Vás, jakou variantu pro své žáky, které znáte nejlépe, vyberete.

– Doporučené věkové kategorie nejsou zavazující, záleží na volbě učitele, jaké téma a jakým způsobem zpracované považuje pro své žáky za vhodné.

– Bude-li učitel některé PL považovat za příliš náročné nebo naopak za příliš jednoduché, je možné v průběhu prohlídky po domluvě s průvodcem některé úkoly vynechat či vymyslet jiné.

4. Výběr areálu

– Pracovní listy jsou určeny k prohlídkám venkovní expozice BZ, skleníku Fata Morgana a také k procházce naučnou stezkou okolím BZ.

- Téma praktického využití rostlin je zpracováno ve variantách pro venkovní areál i skleník.
- Pokud se hodláte s Trojou seznámit podrobněji, můžete využít pro cestu autobusem PL *Okružní jízda Trojou aneb Rozhlédni se, měj oči otevřené a buď ve střehu!* Upozorňujeme ale, že tento PL bude možné využívat především mimo sezonu, v plné sezoně jen tehdy, půjdete-li pěšky od zastávky tramvaje v Trojské ulici – v autobusech v letních měsících není pro tyto aktivity dostatek prostoru.
- PL jsou koncipovány tak, aby byly využitelné k návštěvám výstav, které BZ pravidelně každoročně pořádá (výstava orchidejí, sukulentů, exotických plodů...), ale především v běžném provozu mimo výstavní akce a zejména mimo sezonu, kdy je skleník Fata Morgana méně vytížený.

5. Časová náročnost PL

- PL do skleníku jsou určeny pro hodinovou prohlídku, s PL do venkovního areálu je možné pracovat hodinu a půl i déle – prohlídka venkovní expozice není časově omezena.
- PL je možné kombinovat a naplánovat si návštěvu BZ na celý den – projít si kupř. skleník s průvodcem, ve venkovní expozici si zahrát hru na detektiva (PL *Detektivem v botanické zahradě*), vydatně poobědvat (přitom využít PL *Jíme zdravě?*), a je-li pěkné počasí, vyrazit na jedno až dvouhodinovou procházku po trase Naučné stezky, která je kromě botaniky zaměřená i na geologii (PL *Naučná botanicko-geologická stezka přírodním areálem Botanické zahrady Troja aneb Procházejte se a mějte oči otevřené*).

6. S průvodcem, či bez průvodce?

- Některé PL je možné použít bez průvodce (takto jsou koncipovány pouze PL *Detektivem v BZ aneb Případ Botanická*, *Praktické využití rostlin aneb Jak krtek ke kalhotkám přišel* a *Naučná botanicko-geologická stezka přírodním areálem Botanické zahrady Troja aneb Procházejte se a mějte oči otevřené*).
- K většině PL je zapotřebí objednat si odborného průvodce, a to e-mailem na adrese eva.vitova@botanicka.cz nebo telefonicky na čísle 603 582 191.
- Průvodcem může být samozřejmě po pečlivém prostudování PL a podkladů k nim i zasvěcený učitel a práci s PL si přizpůsobit svým záměrům a nárokům.

– Pro individuální návštěvu botanické zahrady je určen PL Univerzální průvodce venkovní expozicí botanické zahrady aneb Udělej si sám. Text si může žák stáhnout z webových stránek a po návštěvě botanické zahrady si ho upravit podle vlastního uvážení.

7. Motivační pracovní listy

– Řada pracovních listů, zejména ty, které jsou určeny pro speciální okruh, mají dvě části – první část je motivační a je určena k práci ve škole před návštěvou BZ, druhá část slouží k prohlídce vlastní expozice.

– Smyslem motivačních PL do školy je připravit žáky na vlastní prohlídku botanické zahrady, pozitivně je naladit a připomenout jim i teorii potřebnou pro výpravu do BZ.

– Pouze motivační roli hraje PL *K čemu jsou botanické zahrady a proč je dobré tam chodit*, který doporučujeme zařadit do výuky před první návštěvou BZ. Tento list má žáky dovést k poznání smyslu botanických zahrad. Je zpracován ve variantách pro dvě věkové kategorie.

– Motivační pracovní listy pro práci ve škole považujeme za velmi důležité a věříme, že je ocení i pedagogové. V případě nedostatku času je možné jejich domácí zpracování, práci ve škole přitom upřednostňujeme – i proto je logo těchto listů škola nikoli domov.

8. Doporučený způsob práce s PL

– Pracovní listy mohou žáci vyplňovat individuálně nebo ve skupinkách, skupinová nebo alespoň párová práce je přitom preferována, ale záleží na učiteli, který způsob upřednostní.

– Autoři PL se snažili, aby se při poznávání botanické zahrady objevily moderní formy a metody práce jako učíme se navzájem, brainstorming, myšlenková mapa, aktivní práce s textem, ale i oblíbené křížovky, doplňovačky, skrývačky a hádanky... Všechny PL jsou koncipovány tak, aby žáci při prohlídce samostatně přemýšleli a dávali si informace do souvislostí, nikoli aby to za ně činil učitel nebo průvodce.

– Důležitou stránkou práce s našimi PL je prožitkové učení. Řada úkolů nabízí možnost sáhnout si na rostliny, očichat je (i se zavázanýma očima) nebo je alespoň zblízka pozorovat a porovnávat.

– Všechny PL obsahují náměty pro evokační a reflexivní fázi učení a je důležité, aby učitelé tyto úkoly nevynechávali a umožnili svým žákům je vyplnit, a to i přesto, že je mohou považovat za „ztrátu času“. Děkujeme.

– Všechny PL obsahují náměty pro domácí práci a je možné (resp. žádoucí) se k těmto úkolům vrátit ještě ve škole po návštěvě BZ. Řada úkolů je praktických a přináší náměty pro pěstování rostlin ve škole nebo v domácích podmínkách.

– PL určené pro práci ve škole je možné v případě, že nevládníte ve škole barevnou tiskárnu, promítnout ve třídě prostřednictvím dataprojektoru.

– Maskoti jednotlivých kategorií ještěrka zelená, stepník rudý a otakárek ovocný nebyli vybráni náhodně. Jsou typickými endemity trojské botanické zahrady a v textu mají roli nápovědy nebo komentátorů. I vaše role jako učitelů by měla podle našeho přesvědčení spočívat pouze v drobné nápovědě – přáli bychom si, aby učitelé neříkali svým žákům vše, co ví, ale aby jim umožnili zjistit vše, co je zajímavé.

9. Mezipředmětové vztahy

– Mezi úkoly, které se v PL objevují, nejsou jen úkoly zaměřené na botaniku – autoři usilovali o propojení předmětů v rámci mezipředmětových vztahů biologie se zeměpisem, ekologií a chemií, českým jazykem a literaturou, historií a výrazně je zastoupena také výtvarná (dokonce i hudební) výchova.

– Nezastupitelné místo mají ve struktuře PL ukázky z krásné literatury, jako jsou Darwinovy zápisky z cesty kolem světa, Defoeův Robinson Crusoe, Exupéryho Malý princ, Flossovi Lovci orchidejí, Demlovi Moji přátelé či Bible... Mezi vybranými texty můžete najít pasáž z Matthioliho Herbáře, ale i ukázky ze současných novin či časopisů. Prosíme, nepolekejte se těchto textů, i když třeba nepatříte mezi vášnivé čtenáře poezie – jejich úkolem je navodit patřičnou atmosféru, najít zajímavou souvislost nebo skrytou informaci.

– V každém PL je zdůrazněn ekologický akcent, přinejmenším tím, že jsou vytištěny na recyklovaném papíru, ale samozřejmě i řadou otázek, úkolů nebo námětů k přemýšlení...

10. Výtvarná podoba PL

– Autoři PL usilovali o to, aby výtvarná podoba i texty PL byly pro žáky atraktivní – proto jsou barevné, obsahují fotografie i obrázky rostlin, mapky, schémata, nápovědu...

– Možná namítnete, že PL mohly být levnější, kdyby byly černobílé, a místo fotografií by stačily pérovky, které jsou z botanického hlediska přesnější. Na případné námitky

- odpovídáme, že PL jsou výsledkem dvouleté pilotáže a že žáci takovouto podobu vyžadovali...
- PL mají místo desek papírovou obálku, do níž je možné vložit všechny materiály, které vzniknou před návštěvou BZ, v jejím průběhu či po ní (fotografie, listy, semínka rostlin...) a mohou se stát součástí portfolia žáka.
  - Všechny materiály je možné vystavit ve škole, ty velmi povedené i v botanické zahradě.

11. Metodická pomoc

- Před vlastní návštěvou BZ s žáky si může každý učitel prohlédnout pracovní listy na webových stránkách Botanické zahrady v Troji www.botanicka.cz, www.pampeliska.eu a Trojského gymnázia www.trojskegymnazium.cz (projekty > projekt Křížem krázem... > pracovní listy), a pokud se e-mailem na adrese tgsc@trojskegymnazium.cz přihlásí do databáze, získá přístupový kód a může si pro představu a inspiraci stáhnout správně vyplněný PL.
- Na webových stránkách www.botanicka.cz můžete najít aktuální informace o rostlinách, které právě kvetou, či nejrůznějších výstavách a dalších zajímavých akcích v BZ.

12. Jak získat PL?

- Pracovní list se zapůjčením podložky pro psaní, případně fotoaparát a mikroskopem pro skupinu je součástí skupinové žákovské vstupenky do BZ.

13. Kam se obrátit s dotazem?

- Případné metodické dotazy a připomínky pište na adresu Trojského gymnázia Sv. Čecha Radimu Jendřejasovi jendrejas@trojskegymnazium.cz nebo Ivaně Motýlové (motylova@trojskegymnazium.cz), problémy odborného charakteru adresujte přímo do trojské botanické zahrady (info@botanicka.cz).

Vážení kolegové, přejeme Vám (i sobě), aby se pracovní listy projektu Křížem krázem botanicou zahradou staly Vašimi dobrými pomocníky při výuce biologie či při návštěvě botanické zahrady.

Realizační tým projektu

Křížem krázem Botanickou zahradou a jejím okolím v Praze Troji